

Waarom de stem van vrouwen en moeders wél gehoord moeten worden — ook als ze geen tijd hebben voor deelname aan protesten

Hoi Paulien,

Ik vertelde je dat ik wat had geaarzeld om mezelf als feminist te identificeren in een gesprek met een beleidsmedewerker op het vlak van gendergelijkheid en inclusie. Zij zei: “Ik ben feminist: hoe meer ik ongelijkheid zie, hoe sterker mijn feministische overtuiging”. Ik biechtte een vergelijkbare ontwikkeling op: hoe meer ik met moeders en hun jonge kinderen werk, des te meer ik mezelf een pleitbezorger voel van overbelaste moeders die te druk zijn om te klagen, te moe om te protesteren en te onderbetaald om te staken voor meer salaris. Vrouwen dragen, meer dan mannen, een groot deel van de zorgtaken op hun schouders. Zij zorgen voor kinderen, partners, ouders en vaak ook voor het sociale weefsel in buurten en scholen. Juist deze zorgtaken maken dat hun stem minder vaak klinkt op plekken waar besluiten worden genomen. In verzet

komen vraagt om tijd, geld en flexibiliteit — middelen die moeders vaak minder hebben. Als we écht willen dat beleid recht doet aan iedereen, moeten we manieren vinden waarop ieders ervaringen en ideeën worden meegenomen. Paulien, jij bent druk met de vredesbeweging, schrijft en trommelt op NS-stations voor Gaza. Onze planeet staat in brand. In Gaza gaan kinderen dood. Genoeg om ons druk over te maken. Ook moeders maken zich er druk over. Hoe kunnen zij hun stem laten horen?

Ja Marilene,

In mijn notitieboek schreef ik onlangs: hoe kunnen vrouwen meer verantwoordelijkheid nemen voor acties tegen de huidige oorlogen en ontwikkelingen rond bewapening? Moeders besteden door het baren van kinderen veel zorg en aandacht aan een ander mens, hun kind. Ze raken intens betrokken op zijn of haar welzijn.

En die betrokkenheid betreft al gauw ook andere kinderen, andere mensen. Krijgen vrouwen het over hun hart om zonen en dochters naar het front te laten gaan? Als oma van kleindochters en kleinzonen voel ik afgrijzen als ik me realiseer dat ze straks kunnen worden opgeroepen. Ik ben ervan door-drongen dat dit voor veel moeders en grootmoeders geldt. In Rusland, Gaza, Israël, Oekraïne, Koerdistan en Soedan zitten vrouwen nu handenwringend te wachten op een gezonde terugkeer van hun zonen en dochters. Ik ben voorstander van actief zoeken naar vormen waarin het ‘machteloos toezien’ omgezet kan worden in daadkracht. Een vuist maken, in vredesmarsen lopen en reageren op de onvolledige wervingscampagnes van defensie. Onvolledig, omdat ze een halve waarheid vertellen door alleen de moed en manhaftigheid van het soldaat-zijn te benoemen en niet de schaduwkanten

van oorlogsgeweld. Als we de zorg en liefde voor onze kinderen echt serieus nemen, dan betekent dat voor mij niet de frontlinies, maar wel alles in het werk stellen om voor de vrede te gaan. Misschien is het nu eindelijk tijd om actief de beweging van Vrouwen voor Vrede leven in te blazen en het van de daken te schreeuwen met duizenden moeders, grootmoeders en medestanders. Omdat we kinderen liefhebben, verzorgen en opvoeden, is de context waarin ze opgroeien toch voor moeders en vrouwen een serieuze zaak? Heb jij nog suggesties hoe moeders die dit willen in beweging kunnen komen?

Nou Paulien, je hebt helemaal gelijk dat moeders en grootmoeders vaak de morele grens trekken: dit kan ik (mijn) kinderen niet aandoen. En inderdaad: zulke bewegingen bestaan al decennialang. Denk aan Women's International League for Peace and Freedom, Women Strike for Peace, Women in Black, het Global Network of Women Peacebuilders, het Platform Vrouwen & Duurzame Vrede en Vrouwen voor Vrede. Vaak juist initiatieven waarin vrouwen van beide zijden van een conflict samenwerken aan vrede. Zo komen moeders steeds weer op de pleinen terecht, gedreven door de oeroude IMH-vraag die Daniel Stern zo raak formuleerde: zal mijn kind in leven blijven? Vanuit die vraag demon-

streerden de Moeders van de Plaza de Mayo in Argentinië, die weigerden de verdwijningen van hun kinderen te accepteren en de staat ter verantwoording riepen. Hun rouw verandert in protest en hun zorg in verzet. Dichter bij huis zie je hoe moeders zich in Amsterdam en Utrecht organiseren om de straten veilig te maken – de Moeders van Kanaleneiland, en moeders in Amsterdam Zuidoost en Nieuw-West die 's avonds patrouilleren. Ze zijn zichtbaar en krachtig aanwezig in hun wijk. Misschien is dát het: moeders hoeven niet allemaal in marsen of vergaderingen te staan. Alleen al hun aanwezigheid en getuigenis – dit kan ik mijn kind niet aandoen, of hier kan ik m'n kind niet aan blootstellen – is een politieke stem. Een stem die al eeuwen klinkt en die we ook vandaag serieus moeten nemen.

En er zijn nog andere manieren om invloed uit te oefenen. Kleine, creatieve

acties kunnen verrassend veel betekenis hebben. Zelf plak ik vredes- en vrouwenstickers, die overal opduiken en een glimlach of gedachte losmaken. Ik kwam op dit idee door een Russische "miniaturized anti-war movement": figuurtjes van plasticine met protestborden, achtergelaten bij stations en pleinen. Een deelnemer: "I was too afraid to do something big, so I decided to do something small, but every day." Ook petitie tekenen, geld doneren en affiches voor je raam hangen zijn kleine acties die er toe doen. Herhaling werkt, want bij elkaar opgeteld bouwen ook kleine acties mee aan bewustzijn en druk. Onderzoek laat zien dat juist geweldloze, kleinschalige maar volgehouden acties enorme impact kunnen hebben. Zelfs meer effect dan de protesten met geweld. Chenoweth & Stephan berekenden dat geweldloze campagnes met 3,5% van de bevolking altijd succes hadden. Andere studies tonen dat protesten de publieke opinie verschuiven, beleid beïnvloeden en zelfs sterftecijfers doen dalen. Activisme zit juist in kleine bijdragen, creatieve vormen en collectieve volharding. En als we die vele kleine stemmen en daden bundelen, kunnen ze net zo krachtig klinken als een vredesmars.

Streamer toevoegen

**Verzet begint niet met grote woorden,
maar met kleine daden**

**zoals storm met zacht geritsel in de tuin
of de kat die de kolder in zijn kop krijgt**

**zoals brede rivieren
met een kleine bron
verscholen in het woud**

**zoals een vuurzee
met dezelfde lucifer
die een sigaret aansteekt**

**zoals liefde met een blik
een aanraking iets wat je opvalt in een stem**

**jezelf een vraag stellen
daarmee begint verzet**

en dan die vraag aan een ander stellen.

Remco Campert

Goede ideeën Marilene! Tegelijkertijd merk ik dat moeders soms denken: "Voor de toekomst van mijn kind moet dit land wel veilig en democratisch blijven. Misschien is oorlog en geweld een noodzakelijk kwaad daarvoor". En in die tegengestelde meningen en gevoelens worden vrouwen machteloos. Juist ook omdat ze niet op de plaatsen zitten waar besluiten vallen. Met de nog steeds bestaande ongelijkheid tussen mannen en vrouwen, is er ook in gezinnen onrecht en geweld. We zien huiselijk geweld en femicide: grofweg elke twee weken wordt in Nederland een vrouw vermoord. Voor mij is het kraakhelder: het buitensluiten en minachten van groepen om huidskleur, ras, geloof of sekse leidt tot schade, en uiteindelijk geweld en oorlog. Feminisme, waar je dit tweeluik mee begon, de strijd voor

vrouwenrechten, is een must voor iedereen, en juist voor onze jongens en zonen. We zouden als samenleving dieper na mogen denken hoe we onze (jonge) kinderen op kunnen laten groeien met empathie voor anderen en met het idee dat alle mensen recht hebben op veiligheid en liefde, zonder buitensluiting van bepaalde groepen. Dit begint voor ouders met het geven van reële informatie over mannen en vrouwen en (gender)gelijkheid aan kinderen en het zelf voorleven. Daarnaast het geven van reële informatie over de verschillende kanten van oorlog en geweld. Voor alle ouders van jonge kinderen een hele uitdaging, maar het is een bijzonder zinvolle bijdrage aan de vrede!

REFERENTIES

Chenoweth, E., & Stephan, M. J. (2011). Why civil resistance works: The strategic logic of nonviolent conflict. Columbia University Press.

Chenoweth, E. (2020). Questions, answers, and some cautionary updates regarding the 3.5% rule (CARR Center for Human Rights Policy, Paper 2020-005). Harvard Kennedy School.

Matthews, K. R. (2020). Social movements and the (mis)use of research: Extinction Rebellion and the 3.5% rule. *Interface: A Journal for and About Social Movements*, 12(1), 591-615.

de Graaf, B. A. (2020). Fighting terror after Napoleon: How Europe became secure after 1815. Cambridge University Press.

Radio Free Europe/Radio Liberty. (2023). Miniature resistance: Russia's anti-war figurines. RFERL. Retrieved from <https://www.rferl.org/a/russia-anti-war-tiny-protest-figures-ukraine/33145753.html>

Vredesmuseum. (n.d.). De vredesbeweging "Vrouwen voor Vrede". Retrieved from <https://www.vredesmuseum.nl/vrouwen/vvv.html>

van Oord, L. (2025). Protesteren voor beginners. Cossee Essay